

פרוטוקול מס' 147

מישיבת ועדת החינוך והתרבות
יום ב', כא' בתמוז תשל"ב - 3.7.1972, שעה 11.00.

ב כ ח ו :

חברי הועדה:
א. רימלש - היו"ר
ב. אליעד
ח. גרוסמן
ש. לויין
מ.צ. נריה
ד. קורן
א. רוזאל-נאור
ז. הרמן

מוזמנים:
מה א. ישראל - סמנכ"ל משרד החינוך והתרבות

גב' ל. פורת - משרד החינוך והתרבות
ד"ר ע. סבס - משרד המשפטים
ד"ר מ. גורביץ - המכון למחקר
גב' ח. אדוני - חברת שימושי

מזכירת הועדה: ד. פלר

רשמה: מ. כהן

סדר-היום:
א. חוק לימוד חובה (תיקון מס' 9), תשל"ב-1972 -
הצעת חוק של חה"כ ש. לויין

ב. תרבות ישראל 1970 - המשך הדיון.

3.7.1972

.2.

חוק לימוד חובה (תיקון מס' 9), תשל"ב-1972, (הצעת חוק של הה"כ ש. לוינ).

היו"ר א. רימלט:

אני פותח את הישיבה.

חוק לימוד חובה (תיקון מס' 9) נדון בקריאה ראשונה במליאת הכנסת ב-14 ביולי, והעבירה אותו לדיון בועדה. בדיון במליאת הכנסת הציג חבר הכנסת אליעד לגבי סעיף 4א לבטל את הטלת עונש המאסר על ההורים שמטורבים לתת לבנם להיבדק. ובמקום זה צריך לקבוע כי המנהל יוכל, במקרה של הורים סרבנים, להעביר את הילד למוסד אחר ללא רשות ההורים. אני יכול להבין את הרישא. אבל הסיפא תמוהה בעיני. איך אפשר להעביר ילד ממוסד למוסד בלי רשות ההורים? בסעיף 4א(א) בהצעת החוק נאמר שאם סירבו ההורים להישמע להוראה שילד או נער בגיל לימוד חובה יעבור בדיקות רפואיות או אחרות, דינו של כל אחד מההורים מאסר חודש, אלא אם הוכיחו שעשו כמיטב יכולתם כדי שהילד או הנער יעבור את הבדיקה האמורה.

חבר הכנסת גולדשמידט מציע לכלול

אולי שני עונשים אלטרנטיביים, או קנס כספי או עונש מאסר.

ש. לוינ:

אין לי התנגדות להצעת חבר הכנסת גולדשמידט. אני רק חושב שמבחינה מעשית התוצאה תהיה שהורים בעלי יכולת ישלמו את הקנס; הורים חסרי יכולת ילכו למאסר. אילו אפשר היה להבטיח שלא יהיה סוג הורים שפשוט בכל המקרים מעונש מאסר, לא הייתי מתנגד לזה.

א. רזיאל-נאור:

אני נגד עונש מאסר. בכל זאת קיים בספר החוקים שלנו מכשיר ששמו קנס כספי. אם כך, תמיד אפשר לומר שמי שיש לו אמצעים - ישוחרר ממאסר, כי ישלם את הקנס, ומי שאין לו - יילך למאסר. אז או שיתקנו את החוק במגמה כללית להשמיט את האפשרות האלטרנטיבית, או שאם זה יפה לכל הדברים - זה יפה גם לעבירה זו. אני חושבת שתמורה כספית טובה יותר ממאסר, מבחינה פסיכולוגית, נפשית, מבחינת מצבו של הילד בבית וכו'.

ד. קורן:

מה קורה אם ילד אינו מקיים את משטר בית-הספר, או שהורים אינם שולחים ילד לבית-ספר? האם יש בחוק עונש מאסר או עונש אחר?

היו"ר א. רימלט:

באחד התיקונים הקודמים שאישרנו יש עונש מאסר על הורים שאינם שולחים את ילדם לבית-הספר. העונשים שם הם חודשיים מאסר או אלף לירות קנס.

ד. קורן:

אני מציע להאחיד את הכללים, ולומר כאן שדין נורים סרבנו להוראה יהיה כדין הורים שלא שלחו את ילדיהם לבית-הספר. ואם הוכיחו שעשו כמיטב יכולתם, השופט לא יעניש אותם.

ע. סבט:

לא השווינו את המקרים. כאן מדובר בבדיקה. ויש כמה שלבים. היום אין חובה לשלוח ילד לבדיקה. ענין הבדיקה זה בכל זאת משהו מיוחד. זה לא ענין שלא שולחים את הילד לבית-הספר, אלא לא שולחים אותו לבדיקה.

ד. קורן:

ההורים יודעים שיש בעיה עם הילד, ורוצים להימנע מבדיקה כדי שלא יעברו אותו למוסד אחר. זאת אומרת שבשלב ראשון הם מקשיחים את עמדתם. אני אומר שזה אותו דבר. אם הילד אינו הולך לבדיקה או אינו הולך לבית-הספר שנקבע לו, זה כאילו לא קיים את חוק לימוד חובה. לכן נראה לי שצריך לקבוע את אותו עונש על כל אחת מהעבירות, פרט אם הוכיחו ההורים שעשו כמיטב יכולתם.

היו"ר א. רימלט:

אני חושב שאי אפשר להשוות אצל שליחת ילד לבית-ספר לסירוב הנורה לשלוח את

הילד לבדיקות. זה לא נראה לי.

3.7.1972 - ש. לוי

אני חושב שאפשר לקבל את הצעת התיקון של חבר הכנסת גולדשמידט.

ש. לוי:

אני מציע לקבוע שבועיים מאטר או קנס כספי של 250 לירות.

היו"ר א. רימלט:

לגבי סעיף 4א(א) - חבר הכנסת גולדשמידט מציע במקום המלים "מוסד חינוך מוכר מסויים" לומר "מוסד חינוך מוכר רשמי מסויים", כי אי אפשר לחייב הורים לשלוח את ילדם למוסד מוכר שאינו רשמי. אני חושב שהוא צודק.

מה המצב לגבי מוסדות לחינוך מיוחד?

ש. לוי:

אני בני יודע אם לחינוך העצמאי יש בתי-ספר מיוחדים.

היו"ר א. רימלט:

א. ישראלי: אנחנו לא נוכל לעמוד בזה. למערכת הרשמית אין כל המוסדות לקליטת ילדים בחינוך מיוחד. להיפך, יש הרבה מוסדות מוכרים שאינם רשמיים, והם ברמה טובה מאד, כמו אל"ן ואחרים. אם לאחר כל ההתייעצויות והבדיקות משרד החינוך הגיע למסקנה שהילד צריך להיות מכוון לבית-ספר מוכר שאינו רשמי, יש לראות את זה כהחלטה מחייבת, עם כל המסקנות הנובעות מכך.

מה קורה כשלהורה יש ילד בבית-ספר ממלכתי-דתי, והוא רוצה שהילד ילך

היו"ר א. רימלט:

רק למוסד ממלכתי דתי?

המוסדות המיוחדים, גם המוכרים שאינם רשמיים, הם בפיקוח ממלכתי או ממלכתי-דתי.

א. ישראלי:

איפה יש כאן הבטחה להורים שהילד ילמד באותה מגמה גם בבית-ספר מיוחד,

היו"ר א. רימלט:

ולא ישלח למגמה אחרת?

א. ישראלי: אנחנו לא נתנגד שתבוא תוספת שבה ייאמר: ובלבד שתישמר המגמה לפי רצון ההורים. אם ההורים עומדים על כך, בהתאם לחוק אנחנו צריכים להיענות להם.

האם גם כשמדובר בילד מופרע, המדינה חייבת להקים מוסדות מקבילים?

ש. לוי:

ע. סבט: בחוק לימוד חובה יש הגדרה של מוסד חינוך מוכר. נאמר בו: מוסד חינוך מוכר פירושו (א) כל מוסד חינוך רשמי; זה מה שרוצה חבר הכנסת גולדשמידט; (ב) כל מוסד חינוך אחר שהשר הכריז עליו, באכרזה שפורסמה ברשומות, שהוא מוסד חינוך מוכר לצורך חוק זה. זאת אומרת שכשאנחנו אומרים "מוסד חינוך מוכר", זה כולל גם מוסד חינוך רשמי ולא רשמי, אבל שהשר הגדיר אותו כבית-ספר שבו ניתן חוק לימוד חובה.

בסעיף 9 לחוק לימוד חובה נאמר:

(א) השר רשאי לחייב בצו רשות חינוך מקומית, או רשויות חינוך מקומיות אחדות במשותף, לפתוח ולקיים מוסד חינוך רשמי לילדים או לנערים קשי חינוך, או לילדים או לנערים בעלי מום, הגרים בתחום שיפוטה של אותה רשות חינוך או אותן רשויות חינוך מקומיות, והזכאים לחינוך חובה חיינם לפי חוק זה. בסעיף קטן (ב) נאמר: השר רשאי לחייב, בצו, רשות חינוך מקומית להשתתף, בשיעור שהשר יקבע בצו, בהוצאות קיום מוסד חינוך מוכר שבו ניתן חינוך חובה חיינם לילדים או לנערים קשי חינוך, או לילדים בעלי מום, הגרים בתחום שיפוטה של אותה רשות חינוך מקומית, והזכאים לחינוך חובה לפי חוק זה. סעיף קטן (ב) משלים את (א). זאת אומרת שחוק לימוד חובה חשב גם על נקודה זו, שיש ילדים בעלי מום שצריך לפתוח להם בית-ספר מיוחד, וכן ילדים מופרעים, קשי חינוך.

נציג משרד החינוך שוען, וזה נכון, שלא בכל מקום ובכל רשות מקומית יש בית-ספר מיוחד. ייתכן שהיה הרבה יותר קל להעביר ילד כזה למוסד חינוך מוכר ולא רשמי. אם יש מוסד ציבורי שאפשר להעביר אליו את הילד, למה לא להשתמש באפשרות זו? זה על פי החוק, וזה גם הצד הפרקטי. חבר הכנסת לויין דיבר על מוסד מוכר. הוא יכול להיות רשמי, ואם אין רשמי - אז תהיה אפשרות להעביר את הילד למוסד מוכר.

התעוררה פה הבעיה אם לא צריכים לשמור על המגמה. בחוק לימוד חובה ובכל חוקי החינוך מחמירים מאד בנקודות אלה. אומרים: ובלבד שהוא לא יעבור למגמה אחרת. אולי אפשר להוסיף את זה כאן. אם אתם רוצים לחייב - צריך לומר את זה.

צריך למנוע את זה שילד יועבר מחינוך ממלכתי לממלכתי-דתי או להיפך, שלא

היו"ר א. רימלט:

לפי רצון ההורים.

חבר הכנסת גולדשמידט מציע הצעה נוספת, שחנות הדעת של הבודק צריכה לחזור לרשות המקומית אשר תקבל את ההחלטה הסופית.

אני חושב שההחלטה הסופית היא בידי משרד החינוך והתרבות. לדעתי אי אפשר לקבל הסתייגות זו של חבר הכנסת גולדשמידט.

ש. לויין:

חבר הכנסת גולדשמידט אומר עוד שיש להבהיר בחוק מי הם הבודקים, וכן שעל החוק לחייב בדיקה תוך זמן סביר, של חודש ימים. אני חושב שלא תמיד זה ניתן. ובמקומות שזה ניתן - אנשים יחכו חודש, גם כשאפשר לעשות זאת תוך יומיים. יש לזה פנים לכאן ולכאן. אני נוטה לא לקבוע זמן. ולגבי הצעתו להבהיר בחוק מי הם הבודקים - זה לא נראה לי. אי אפשר לעשות זאת בחוק.

היו"ר א. רימלט:

אעבור להערותיו של חבר הכנסת קלינגהופר. לגבי סעיף 4א(א) הוא אומר שההוראה לעריכת בדיקה רפואית אינה מסייגת עצמה לילדים חריגים. אפשר מכוח חוק זה להחילה על כל ילד, וזוהי מגמה מסוכנת בחוק. יש לפרט איזה נער יכול להישלח לבדיקה, וכן מהי הסיבה לבדיקה.

בעצם בית-הספר יכול להורות לשלוח כל ילד לבדיקה, אם הוא חולה במחלה כלשהי ואסור לו להתעמל למשל. אינני יודע מה אפשר לנצל כאן לרעה, אבל מכוח חוק זה אפשר לשלוח כל ילד לבדיקה.

ע. סבט:

אין בחוק חובה לשלוח ילד לבדיקה. ייתכן שחבר הכנסת קלינגהופר מתכוון לסעיף קטן (ד) בהצעת החוק, בו נאמר: "הועבר הילד או הנער ממוסד חינוך מוכר למוסד חינוך מוכר אחר, חייב כל אחד מההורים של הילד או של הנער לדאוג לכך שהילד או הנער יבקר באופן סדיר במוסד החינוך שאליו הועבר, והאמור בסעיף 4 יחול על כל אחד מההורים בשינויים המחוייבים". ההערה של חבר הכנסת קלינגהופר מתייחסת לזה שאפשר לקחת כל ילד ולהעבירו ממוסד למוסד.

היו"ר א. רימלט:

הבעיה היא לגבי בדיקות בכלל. נניח שלילד יש מחלת נפילה, או שהוא מתעלף או מתעייף - האם ההורים יכולים להתנגד לשלוח את הילד לבדיקה מטעם בית הספר? אם זוהי האסמכתא החוקית היחידה שלפיה יכול בית-הספר לשלוח ילד לרופא לב, למשל, או הניסוח בסעיף 4א(ד) בהצעת החוק איננו טוב.

ש. לויין:

אני יודע למה התכוון חבר הכנסת קלינגהופר. הוא מסכים לחוק הזה בתנאי שהוא מכוון לילדים מופרעים. על כן הוא הציע שיאמר במפורש שהחוק הזה מכוון לילדים מופרעים.

היו"ר א. רימלט:

אינני חושב שמבחינה חינוכית אנחנו צריכים להפחיד את ההורים ולהכתים את

הילד.

3.7.1972 - א. רזיאל-נאור

א. רזיאל-נאור:

ההערות האחרות של חבר הכנסת קלינגהופר מופיעות שהוא התכוון להיפך ממה שאומר חבר הכנסת לויין. הוא מציע להסיל חובת סודיות על הבדיקה. הוא חושש שמא סעיף כזה של בדיקות רפואיות יכול להיות מנוצל לרעה במקרים מסויימים שירצו להרחיק ילד משכבה מסויימת. הוא רוצה שלא יוכלו לנצל את זה לרעה במסווה של בדיקות רפואיות. הביטויים "התאמתו או כושרו" המופיעות בסעיף קטן (א) הן שמעוררות את הסתייגותו של חבר הכנסת קלינגהופר.

ש. לויין:

הוא מציע שייאמר במפורש שהחוק חל על ילדים חריגים, מופרעים בלבד. אני טוען שאין צורך לפרש את זה. כי אנחנו אומרים שיש צורך בהתייעצות של רופא ושל מומחים, ואפשר גם לערער על כך.

א. רזיאל-נאור:

מה שחשוב הוא חובת הסודיות בכל מקרה. אפשר להוסיף את זה בחוק.

ש. לויין:

היו"ר א. רימלט:

חבר הכנסת קלינגהופר מציע גם לתת להורים זכות ערעור בפני בית-משפט שלום או מחוזי. אם זה לא כתוב בחוק, האם יש זכות ערעור בפני בית-משפט או לא?

ע. סבט:

בהצעת חבר הכנסת לויין מדובר על ועדת עררים. השר רשאי לקבוע בתקנות את

הרכבה ודרכי פעולתה.

א. רזיאל-נאור:

זאת אומרת יהיו בה רופא ופסיכולוג? כן.

היו"ר א. רימלט:

מ.צ. נריה:

אני רוצה לשאול כיצד מסביר חבר הכנסת קלינגהופר את דבריו שיש מגמה מסוכנת בחוק. בסעיף קטן (ב) של סעיף 4א נאמר: על אף האמור בסעיף קטן (א) לא ישלח ילד או נער לבדיקה האמורה אלא לאחר שמנהל מוסד החינוך שבו לומד הילד התייעץ עם מומחה או רופא מתוך רשימה שקבע השר. כיצד הוא רואה סכנה בשימוש לא צודק בחוק?

א. רזיאל-נאור:

הדבר הוא פשוט. יכול להימצא בית-ספר, שקבוצת הורים בו יגידו: איננו רוצים שיבואו לבית-ספר זה ילדים משכונה מסויימת. אז ישלחו כל אחד לבדיקה ויוכיחו את אי-התאמתו ואת אי-כושרו, בהתאם למה שכתוב.

היו"ר א. רימלט:

לכן יש אפשרות של ערעור בפני ועדת עררים. האם גם ועדת העררים תסכים לזה?

נ. אליעד:

אני מציע שבראש ועדת העררים יעמוד שופט. אני רוצה להבטיח את הגישה האובייקטיבית, הבלתי תלויה לחלוטין. אינני יודע איך תורכב ועדת העררים, לכן אני רוצה להבטיח לפחות אלמנט אחד בלתי תלוי בוועדה, שיוכל לראות את כל הצדדים של זכויות וחובות של אנשים, ולהגן עליהם.

היו"ר א. רימלט:

אנחנו דנים כאן בשוכת הילד ובית-הספר. אינני מבין מה החשדנות. מדובר בילד שמורה ורופא, ופסיכולוג אומרים שהוא לא יתקדם בבית-הספר שבו הוא לומד, הכיתה טובלת, המורה טובלת, והילד לא מתקדם ומפריע. האם מדובר כאן בזכויות של אדם? האם יש כאן צורך במשפטן שישמור על חובות וזכויות?

מדובר כאן על ועדת עררים. ההגיון

מחייב שזאת צריכה להיות ועדה של מומחים, לא של פקידים. ייתכן שהיה רצון, כדי לפזר את החשדות, לקבוע שועדת העררים תהיה מורכבת ממומחים, פסיכולוג, רופא, אנשים שיראו לפנייהם את טובת הילד. גם אנשי מקצוע יכולים לטעות. אבל בכל זאת אין לפנייהם שום עניין אחר. לא הייתי אומר שצריך להטריח לשם כך שופטים. לא מדובר כאן על זכויות אלה או אחרות, אלא אם באמת הילד זקוק למוסד מיוחד או לא. זאת צריכה לבדוק.

ייתכן שאפשר לפרט מה יהיה הרכב הועדה, לא כמה אנשים יהיו בה, אלא שועדת הערר תהיה מורכבת מאנשים אלה ואלה.

ע. סבט: רופאים, פסיכולוגים ומחנכים.

היו"ר א. רימלט: אני חושב שזה יכול לענות על הבעיה.

ואלה לא יהיו אנשים מאותו בית-ספר,

אלא זו ועדת ערר מרכזית.

ד. קורן: אני מציע שהתקנות בדבר הרכב ועדת העררים ודרכי פעולתה יובאו לידיעת

ועדת החינוך והתרבות של הכנסת.

ע. סבט: אין צורך לקבוע בחוק שבדבר כלשהו יובא לידיעת הועדה. אם יש צורך בהתייעצות של השר עם הועדה, או בקבלת הסכמה של הועדה, אז צריך לומר זאת בחוק.

ד. קורן: אם כך, אני מציע שהתקנות יותקנו בהתייעצות עם ועדת החינוך והתרבות.

ח. גרוסמן: אם יהיה בירור בוועדה בקשר להרכב ועדת העררים - אני מבקשת שנקיים גם בירור בנושא מה הם בכלל היועצים, מי מוסמך להיות יועץ וכו'.

הוחלט: בסעיף 4א(ג) ייאמר: השר רשאי, בהתייעצות עם ועדת החינוך והתרבות של הכנסת, לקבוע בתקנות את הרכב ועדת העררים ואת דרכי פעולתה.

היו"ר א. רימלט: אני מבין שאין התנגדות שתחול חובת סודיות על הבדיקה.

בסעיף 4א(ג) נאמר שהחלטת ועדת העררים היא סופית ואין עליה ערעור. חבר הכנסת קלינגהופר מציע לתת להורים זכות ערעור בפני בית-משפט שלום או מחוזי.

ש. לוינ: אם תתקבל ההצעה שתינתן זכות ערעור בפני בית-משפט - הילדים האלה יספיקו לגמור את בית-הספר.

א. רזיאל-נאור: חבר הכנסת קלינגהופר אומר בהערותיו שיש לפרט איזה נער יכול להישלח לבדיקה וכן מהי הסיבה לבדיקה. אולי צריך לכתוב איזה משפט כולל, לקבוע את מצבו הפיזי והנפשי, או דבר מעין זה. אם ייאמר "התאמתו וכושרו", זה יכול להיות מנוצל לרעה.

היו"ר א. רימלט: אולי נאמר: התאמתו וכושרו הנפשיים והגופניים, או התאמתו וכושרו מבחינה נפשית וגופנית ללמוד במוסד חינוך מוכר.

נ. אליעד: אני רוצה להעלות בעיה נוספת. על ההחלטה לשלוח ילד לבדיקה יש אפשרות של ערעור, עם כל הפרוצדורה. לגבי תוצאות הבדיקה אין שום ערעור? אנחנו יודעים שבביטוח הלאומי, בצה"ל ובמקומות אחרים שצערכות בהם בדיקות רפואיות, יש ערעור גם על תוצאות הבדיקות. אני מציע שיהיה בחוק סעיף שידבר גם על זכות ערעור על תוצאות הבדיקה.

ש. לוינ: הכוונה שלנו היא לתקן מצב, ולא להציע פתרון שלמעשה יהווה שרשרת של דחיות. אנחנו לא נותנים למורים ולמנהל בית-הספר את הזכות להחליט. הם יכולים רק להציע לשלוח את הילד לבדיקה, וגם זאת רק לאחר התייעצות עם רופא או מומחה. אחרי שרופא או מומחה שהשר ימנה המליצו על איבחון הילד, יכולים

ההורים להגיש ערעור. הם יכולים לעכב את הערעור שלושה שבועות. אחרי שלושה שבועות איננו יודעים כמה זמן תימשך הבדיקה. אם נקבל עכשיו את מה שמציע חבר הכנסת אליעד, פירוש הדבר שלא עשינו ולא כלום.

היו"ר א. רימלט:
לדעתי יש הגיון במה שאומר חבר הכנסת אליעד. כדי לשלוח ילד לבדיקה, יש ערכאות אחדות. לאחר מכן, כשיגידו להורים שהילד זקוק למסגרת מיוחדת - והורים מכירים את המסגרות האלה - אז הם כבר חסרי אונים, הם אינם יכולים לעשות דבר. זו בעיה.

ג. אליעד:
ההורים ירצו להיות בטוחים שבנם באמת איננו מוכשר ללמוד בבית-ספר רגיל, והם ירצו שזה ייבדק על-ידי אינסטנציה נוספת. הורים אינסטליגנטיים ילכו לבדיקות רפואיות. אבל הם יכולים להגיד: הבדיקה הזאת לא מספיקה, נלך לעוד בדיקה.

מ.צ. נריה:
עלינו לחשוב בכיוון של קיצור ההליכים של הכוונת הילד לבדיקה, ושהדבר לא יהיה מסורבל.

ש. לוין:
על-ידי ההסתייגויות האלה אנחנו מביאים את החוק לגבול אי-האפקטיביות. אבל אם עומדים על זכות הערעור, אני מציע שנהפוך את הסדר: אפשר יהיה לחייב ילד ללכת לאיבחון על פי חוות דעת של רופא או מומחה. ניתן להורים את זכות הערעור על החלטת הועדה המאבחנת.

א. ישראלי:
גם לנו נראה שמאחר שמדע תורת הנפש הוא כל כך לא מדויק, שצריך להשאיר בידי הורים זכות לערער. הנסיון שלנו מוכיח שכאשר הורים מתעקשים, הם מביאים חוות דעת של מומחה גדול בעל שם, שהיא הפוכה לגמרי מזאת של המומחה הראשון. לדעתי ייעשה פה אי-צדק לאנשים אם לא נאפשר להם זכות לערער.

היו"ר א. רימלט:
לגבי הצורך בבדיקה - אולי אנחנו יכולים להסתפק בכך שמנהל המוסד יתייעץ עם מומחה או רופא מתוך רשימה שקבע השר. ואם נקבע הצורך בהעברתו של הילד למוסד אחר, ההורים יכולים תוך 24 יום לערער בפני ועדת ערר. וכאן אפשר להגיד שהחלטת ועדת הערר היא סופית, כי זו בחינה פדגוגית. נאמר: נקבע בהתאם לסעיף 4א(א) שהילד או הנער צריך לעבור ממוסד חינוך אחד למוסד חינוך אחר, הרשות בידי ההורים לערער בפני ועדת עררים.

א. רוזאל-נאור:
בסעיף קטן (ג) נאמר שאין ערעור על החלטתה של ועדת העררים. אז על מה יערערו ההורים. בשביל מה מעניקים את הזכות לערער, אם יודעים מראש שאין ערעור על ההחלטה?

היו"ר א. רימלט:
בסעיף קטן (ג) מדובר על הצורך בבדיקה. המנהל יתייעץ עם רופא, והוא יגיד שהילד צריך ללכת לבדיקה. אם ההורים אינם מקבלים זאת, הם פונים לוועדת עררים, והיא בודקת זאת שוב, והחלטתה היא סופית, רק בדבר עצם הצורך בבדיקה.

הבעיה שעורר חבר הכנסת אליעד היא לגבי תוצאות הבדיקה, מה יהיה אם נקבע שילד צריך לעבור למוסד חינוך אחר וההורים לא הסכימו לכך, כי הם חושבים שהקביעה אינה נכונה. ואם אנחנו אומרים שעל עצם הצורך בבדיקה אפשר לערער בפני ועדת ערר, על אחת כמה וכמה ביחס לקביעה.

ד. קורן:
אני מציע שתהיינה שתי אינסטנציות, אחת לבדיקה ואחת לקביעה. זה ענין לתקנות. אני מציע שנכתוב שלאחר שנקבע שהילד צריך לעבור ממוסד אחד למוסד אחר, יש להורים זכות לערער על כך בפני ועדת עררים, תוך 21 יום.

א. רזיאל-נאור:

אני חושבת שלא ייתכן שהערעור יהיה לפני ועדה מאותו סוג, כלומר ועדה הממונה על-ידי השר. אם יוחלט על מתן זכות ערעור, זה צריך להיות בפני בית-משפט.

היו"ר א. רימלס:

זה יהיה אסון להרבה ילדים.

א. רזיאל-נאור:

זכות ערעור בענין זה אינה שונה מזכות ערעור של כל אדם שמרגיש את עצמו נפגע על-ידי קביעות של הרשות. ואז יש לו זכות ערעור בפני בית-משפט שלום או מחוזי. ואני בעד קיצור הדרך. לגבי הבאת הילדים לבדיקה, אני מציעה מועד יותר קצר, לא 21 יום.

היו"ר א. רימלס:

אם הורים ידעו שיש להם זכות ערעור בפני בית-משפט, הם ינצלו אותה. השאלה היא אם זה לטובת הילד. כל אב שיש לו אמצעים יפנה לבית-משפט, ואילו לחסרי האמצעים לא תהיה ברירה. ובבית-המשפט מחכים חודשים רבים לבירור תיק. אם נעשה זאת, לא תהיה תועלת בתיקון החוק.

אני מציע שתי ועדות עררים: אחת לגבי הצורך בבדיקה, וועדת עררים שניה, ברמה אחרת לגמרי, לגבי הקביעה.

ש. לוי:

אני מתנגד לזה. אני התכוונתי לעזור. אם נחליט על דרך זו שמציעים כאן, זה יהיה מכשול לציבור המורים ולחינוך. כי אי אפשר יהיה להגן על בית-הספר אם בכל מקרה תהיה אפשרות להשתמש בפרוצדורה כה ארוכה. על-ידי חינוך מיוחד אנחנו מגינים על הילד.

היו"ר א. רימלס:

החוק הזה בא לעזור לבית-הספר באותם מקרים שיש סרבנות של הורים. בשאר המקרים זה יהיה כמו שהיה עד היום. אם נחליט על שתי ועדות עררים, בקצר את התקופה לגבי הועדה הראשונה לשבועיים, ולגבי ועדת הערר על תוצאות הבדיקה נקבע שלושה שבועות.

אני מבין שיש לכך הסכמה, ונבקש את היועצים המשפטיים לנסח זאת לקראת הנחת החוק על שולחן הכנסת לקריאה שניה ושלישית.

ח. גרוסמן:

אני רוצה להעיר לגבי הסעיף האחרון. אמנם יש חוק לימוד חובה, ובסעיף האחרון מדובר על שמירת החובה לספק לילד או לנער לימודים במסגרת שיקבע השר. המציאות היא שלא תמיד יודע משרד החינוך או מחלקת החינוך המקומית להציע לילד מסגרת מתאימה. החובה להציע לילד מסגרת אחרת מתאימה אינה מספיקה פה, לפי הניסוח הזה. צריך להדגיש אותה עוד יותר.

ש. לוי:

הכוונה היא שבמקרה שילד יוצא מבית-ספר רגיל ולא תימצא לו מסגרת מתאימה, שר החינוך יהיה חייב לתת לו חינוך, אפילו בדרך של הוראה אינדיבידואלית.

היו"ר א. רימלס:

אולי נאמר: ובלבד שתישמר החובה לספק לילד או לנער לימודים במסגרת שקבע השר. זה שיפור רב לעומת מה שקיים היום.

ח. גרוסמן:

אני מסכימה לזה. אבל צריך גם לומר מי חייב לעשות זאת.

היו"ר א. רימלס:

זה ברור, משרד החינוך. לא צריך לכתוב.

ז. הרמן:

אני מודאגת מדבר שאיננו מכוסה בחוק. פנתה אלי השבוע בחורה שעובדת עם ילד שנשלח לבדיקה ונקבעה לו מנת מישכל של 70. היא פסיכולוגית, והיא הגיעה למסקנה שהבודקים טעו. היא לקחה אותו לעוד פסיכולוגים, ובאמת הוברר שבבדיקה הראשונה טעו. זה דבר רציני מאד. לזה האנשים צריכים לקבל אפשרות.

היו"ר א. רימלט: זה מוכיח שאנחנו צדקנו שהכנסנו בלמים. שנית, דברים כאלה תלויים באיש, בבטיחותנו. כדי להיות סטטולוג, מחוץ לידע מקצועי נחוצים גם כמה דברים אחרים.

אני מציע שהיועצים המשפטיים ינסחו את החוק לאור התיקונים שקיבלנו, חברי הועדה הרוצים בכך יוכלו להסתייג או להציע תוספת, ואז יובא החוק לקריאה שניה ושלישית בכנסת.

ז. הרמן: האם למשרד החינוך יש היכולת והמנגנון הדרוש לאיבחון ילדים? בירושלים למשל יש רק 30 בתי-ספר שיש בהם פסיכולוג שיכול לעשות את העבודה.

היו"ר א. רימלט: נקבל על כך תשובה באחת הישיבות הבאות.

יבנות ישראל 1970 - המשך הדיון

היו"ר א. רימלט: בישיבה הקודמת שמענו את דבריהם של פרופ' כץ, ד"ר גורביץ' והגב' אדוני, וחברי הועדה הציגו שאלות. היום נשמע תשובות לשאלות.

ה. אדוני: נשאלו כאן שאלות משני סוגים. הסוג הראשון היו שאלות שכניות יותר. למשל: אנחנו אומרים ש-60% מהנחקרים יוצאים לטיולים כמה פעמים בשנה; איך אנחנו מגדירים טיול. או: למה אנחנו קוראים ארגון. זה למעשה מתייחס לניסוח השאלות בשאלון. השאלה בעצם מסבירה למה אנחנו מתכוונים בטיול. אקרא לכם את השאלות. יש כמה שאלות שיש לנו הסתייגויות לגבי הניסוח של עצמנו.

לגבי טיול - השאלה היתה: האם אתה יוצא לעתים לטיולים מחוץ למקום מגוריך? כל כמה זמן אתה יוצא לטיול? זאת אומרת טיול הוא מחוץ למקום המגורים. התברר שהאחוז הוא גבוה מאד.

נשאלנו לגבי ארגונים, מה זה ארגונים, גם אנחנו באמת מסוייגים קצת לגבי ניסוח השאלה שלנו לגבי ארגונים. היינו ערים לזה גם בזמן ניסוח השאלה, אבל באמת היה קשה מאד להגדיר את זה בדיוק, כי היו לנו שאלונים כה גדולים שלא רצינו לפרט את זה ליותר שאלות. השאלה היתה: האם אתה חבר באיזה שהם ארגונים, כגון ארגונים מתנדבים, ארגונים מקצועיים, פוליטיים, מוניציפליים וכו'? אם כן - באילו? האפשרויות הן: ארגונים פוליטיים (מפלגות, מועצות פועלים); איגודים מקצועיים ומסגרות ארגוניות, מקצועיות אחרות; ארגונים וולונטריים חברתיים (רוטרי, ויצו, ותיקי ההגנה); אם אתה חבר בארגון אחר - באיזה? הרבה אנשים שהם חברים בהסתדרות לא התחשבו בזה כארגון מיוחד, למרות שלפי ניסוח השאלה היו צריכים לענות שהם חברים בארגון מקצועי.

תיקון מסויים לניסוח המעורפל של שאלה זו אנחנו מוצאים בשאלה שאחריה: באילו מן הארגונים הללו אתה חבר פעיל (ולא רק משלם מסים). כאן קיבלנו 10% מהאוכלוסייה.

לגבי תחביב - התוצאה שלנו היא ש-61% מהאוכלוסייה עוסקים בתחביבים. הסיבה היא שמאד קשה להגדיר מה זה תחביב.

היו"ר א. רימלט: האם היו תשובות שתחביב זה קריאת ספרים?

ה. אדוני: כן. למשל, גם חיות בית נכנסו אצלנו בתור תחביב, או בישול ואפייה. השאלה שלנו היתה: האם יש לך איזה תחביבים ("הובי", עיסוק שאתה אוהב לעסוק בו בזמן הפנאי שלך)? אז חשבנו שזה יהיה הוגן אם נכלול גם אפיית עוגות. התקבל אחוז גבוה מאד של 61% שיש להם תחביב. אבל אפשר לצמצם

את זה, כי יש לנו בתוך זה מי שעוסק באמנויות, ציור, נגינה, איסוף, משחקים. אפשר לפרט את זה.

נשאלה כאן שאלה לגבי לימודים. אנחנו אמרנו שאין הבדל באחוז הלומדים מבני עדות שונות. השאלה הייתה האם התכלית של הלימודים בקרב עדות שונות היא אותה. אנחנו לא שאלנו על התכלית. שאלנו: האם אתה עוסק באיזו צורה שהיא בלימודים? אם כן, מה אתה לומד? באיזו מסגרת אתה לומד, האם אתה לומד במסגרת לימודית או בכוחות עצמך. לא עשינו את הבדיקה לפי עדות. עשינו בדיקה לפי דת. התברר שאנשים דתיים לומדים יותר בכוחות עצמם ופחות במסגרות. האם כל לימוד במסגרת הוא תכליתי? אינני יודעת. אנחנו הגדרנו גם קורסים ללימוד שפות כללימוד.

יש שאלה אחרת בשאלון: באיזו מידה חשוב לך ללמוד ולהשתלם. זה אולי יכול לענות במקצת. כאן היה אחוז די גבוה.

שאלנו את האנשים האם היו מעוניינים ללמוד באמצעות השלביזיה. 50% מהאוכלוסיה אמרו שכן, אפילו על חשבון תכניות פופולריות. בדקנו את זה לפי משתני רקע שונים, ולא מצאנו הבדלים. הרוב הגדול מבין 50% אלה היו רוצים ללמוד לימודים לא לתואר וללא בחינות.

האם יש גם הבחנה גילית? היו"ר א. רימלס:

כן. צעירים יותר רוצים התמחות מקצועית ותואר. הרוב הגדול הביע רצון ללמוד באיזו מסגרת של השכלה כללית. ח. אדוני:

הייתה שאלה לגבי קריאה, האם אנחנו עדים לירידה בקריאה בקרב מבוגרים. היא לא חריפה, רק של 8%. נשאלה פה שאלה האם המבוגרים קוראים פחות מפני שהצעירים לומדים עדיין במסגרת האוניברסיטה. הצעירים קוראים יותר ספרות מקצועית. למעשה בגיל 50 או יותר, כלומר בגיל הרבה יותר מבוגר, יורדת הקריאה בספרות מקצועית. עד אז האחוז הוא די גבוה. אבל ברור שהצעירים יותר נמצאים במסגרות לימודיות, זה ודאי מעלה את הקריאה שלהם כשאנחנו כוללים בקריאה גם ספרות מקצועית.

האם יש לכם מושג על הקשר בין השפעת הקריאה והפנטזינגריות? א. רזיאל-נאור:

במסגרת הדו"ח הראשון בדקנו את כל פעילויות הפנאי לפי גיל והשכלה גם יחד. ראינו שיש קשר חזק מאד בין שני המשתנים האלה. כדי שנוכל לבדוק לפי שני משתנים אלה כל שאלה ושאלה, היינו חייבים לצמצם מאד את קבוצות הגיל וההשכלה. יש לנו שלוש קבוצות גיל, וברור שהשאלה הזאת אינה מתייחסת לבני ה-50 פלוס. עכשיו נעשה במסגרת המכון לקומוניקציה עיבוד נוסף של הנתונים של המחקר רק על גילאי 60 פלוס ו-65 פלוס. תוך כמה חודשים נוכל לצאת עם דו"ח מפורט לגבי גילים אלה. ח. אדוני:

הייתה שאלה על מידת הקריאה בקרב עדות שונות. אנחנו כותבים בדו"ח שבכמות הקריאה אין הבדלים בין העדות, כאשר גורם ההשכלה נשמר קבוע כמובן. שאלו כאן האם יש הבדלים בסוגים. לא בדקנו את זה לפי כל הסוגים, אבל בדקנו לגבי ספרות על נושא השואה ומלחמת ששת הימים. לא מצאנו הבדל. למרות שזה לא נבדק, אני יודעת שההשכלה קובעת את הסוגים הספרותיים. אני חושבת שאפשר להגיד די בבטחון: בכל הדברים שההשכלה קובעת באופן מובהק - ההשכלה גוברת על השפעת העדה. יש הבדלים במידת הביקור בקונצרטים ובתיאטרון. יש הבדלים עדתיים בעיקר בקרב יוצאי ארצות שונות. הם נשמרים במקצת גם בקרב הדור השני. בכל שאר הדברים ההשכלה מתגברת על ענין העדה.

אם מוציאים את התיאטרון והקונצרטים - מה נשאר? א. רזיאל-נאור:

ח. אדוני:

קולנוע, קריאה, קריאת עתונים, שבועונים, תחביבים, ספורט, שלביזיה, רדיו, עמדות כלפי עתונות, ביקורת וכו'. כל הדברים האלה שבדקנו לפי עדה, כאשר גורם ההשכלה קבוע - אנחנו מוצאים שהוא מתגבר על העדה.

א. רזיאל-נאור:

האם יש גם הבחנה של סוגי הקריאה?

ח. אדוני:

לגבי כל סוג של ספרות יש לנו סידרה של שאלות. למשל: האם אתה קורא הרבה או מעט ספרות בתחום המקצוע שלך; ספרות עיונית כללית; ספרות יהודית-תורנית; ספרות יפה; שירה ומחזות; ספרות רפורטז'ית; ספרים בלשיים למיניהם, ספרי מתח ומין.

נשאלתי על מספר עותקים של ספרים בספריות. על זה יצא דו"ח של משרד החינוך והתרבות, של מר גולן. אנחנו לא סיפלנו בזה. אנחנו מצטטים בדו"ח משהו משלנו. אנחנו רק יודעים את אחוז האנשים הרשומים בספריות. יש לנו חומר השוואתי מארצות-הברית באנגליה. אנחנו רואים שהוא נמוך מאד אצלנו. מה שעוד אנחנו יודעים על ספריות הוא שבעיירות פיתוח הספרייה ממלאה תפקיד הרבה יותר מרכזי. יש בהן יותר רשומים.

באנגליה נערך סקר, והתברר ש-35%

שאלו את הספר האחרון שקראו בספרייה. אצלנו זה 10%.

אולי אצלנו יש רכישת ספרים יותר גדולה?

נ. אליעד:

ח. אדוני: ניסינו לבדוק גם את זה. שאלנו את הנחקר אם הוא קונה את הספרים או שואל ממכרים. השאלה נפוצה מאד. ניסינו לעשות חשבון על-ידי כמה אנשים בקרא כל שופס. מצאנו שכל שופס בקרא על-ידי חמשה אנשים. לעומת זאת, בסקרים שנעשו באירופה, נמצא שבממוצע 3.5 אנשים קוראים כל שופס.

היו לנו נתונים על חמשה ספרים. מצאנו שככל שמחיר הספר יותר יקר, עולה מספר האנשים בממוצע שקוראים את אותו עותק. ההמלצה כאן מתבקשת מעצמה.

לגבי שבוע עבודה מקוצר, היתה שאלה איך זה שהדתיים לא הביעו יותר רצון לשבוע עבודה מקוצר מאשר לא-דתיים. אינני יודעת מדוע. הם רק לא הביעו יותר רצון.

אנחנו הגדרנו כאן אדם דתי לפי תכיפות הביקורים שלו בבית-הכנסת. כאשר בדקנו באותה רמת השכלה אנשים חילוניים ודתיים, לא מצאנו הבדל. כששאלנו על ההעדפה של יום, ששי או ראשון, רוב האוכלוסיה רוצה את יום ששי. גם כשבדקים את זה לפי משתני רקע שונים, לא מצאנו הבדלים. כולם מעדיפים את יום ששי. מי שאינו מעדיף את יום ששי אלה המשכילים הדתיים. אנחנו ממש ראינו את זה שאנשים דתיים לא משכילים לא איכפת להם לצרוא לבלות את יום הששי בהכנות לשבת. מי שמרגיש את עצמו שאין לו מספיק זמן לעיסוקי פנאי זה המשכיל הדתי. הוא רוצה את יום ראשון דוקא, שאותו יוכל לנצל לפעילויות פנאי.

על נושא זה של שבוע עבודה מקוצר היתה עוד שאלה: חקלאים משכבות נמוכות לא הביעו רצון לשבוע עבודה מקוצר, למרות שהביעו תלונה באחוז יותר גבוה על עייפות. ההסבר שלנו הוא פשוט, שהחקלאות אינם יכולים להרשות לעצמם שבוע עבודה מקוצר.

האם שאלתם אם עקרות הבית רוצות שהילדים יהיו יומיים בשבוע בבית?

היו"ר א. רימלש:ח. אדוני:

לא. לא מצאנו שעקרות הבית רוצות הרבה פחות או הרבה יותר שבוע עבודה מקוצר מאשר נשים עובדות. נדמה לנו שלשכבות הנמוכות, שזה כולל גם פועלים שכירים, יש גם עניין של חוסר תודעה לאפשרויות של בילוי הפנאי.

מ.צ. נריה:

הפועלים החקלאיים הם שכירי יום, הם אינם יכולים להרשות לעצמם לעבוד

פחות.

ח. אדוני:

פרופ' כץ אמר בוועדת העבודה שמי שיחליט על החוק שיקצר את שבוע העבודה, עליו

מוטלת גם האחריות להציע איזה מסגרות של פעילות ועיסוקים. כי ברור שיש שכבות רחבות מאד שאין להן שום רעיון עצמאי כיצד היו רוצות לבלות יום פנאי נוסף. אנחנו יודעים זאת מתוך מה שאנשים אמרו. אולי חינוך באמצעות הטלביזיה, מישורים לחינוך מבוגרים וכדומה - זה יכול להיות רעיון. על כל פנים בד בבד עם הצעת החוק לקיצור שבוע העבודה צריך לחשוב גם על מסגרות עיסוק מאיזה סוג שהוא.

חבר הכנסת כץ שאל מה פירוש הדבר

שהאוכלוסיה הישראלית רואה עצמה רודפת שלום ואידיאליסטית. כאן אני מוכרח להפנות אתכם לשאלון. התשובות מביעות את התפיסה העצמית של האוכלוסיה. לא שאלנו סידרה של שאלות שאחר כך הוצאנו מתוכן מסקנה, אלא שאלנו כך: בתקופות שונות יוחסו תכונות לאומיות שונות לעם ישראל. אקרא לפניך רשימה של תכונות. ציין לגבי כל אחת מהן באיזו מידה מאפיינת תכונה זו את עם ישראל כעת. מה שמתייחסת לרודפת שלום - התכונה היתה: דאגה לשלום בין העמים. לפי התשובות של האוכלוסיה אנחנו אומרים שהאוכלוסיה תופסת את החברה הישראלית כדואגת לשלום בין העמים, כאלטרואיסטית. אלטרואיזם זה הקרבה עצמית למען האידיאליים של העם. בדקנו את זה שוב בעקבות השאלה הזאת, ומצאנו שהאוכלוסיה הישראלית רואה עצמה כדואגת לשלום בין העמים וכו'. לא בדקנו התנהגות, אבל היא רואה עצמה ככזאת. זו התפיסה הפסיכולוגית של החברה.

מ. גורביץ:

המימצא הזה של הדימוי העצמי של

אוכלוסיה רודפת שלום, אלטרואיסטית וכו', עולה בקנה אחד עם מימצאים של מחקרים אחרים שבהם נשאלו בני נוער ואוכלוסיה רגילה להשוות נביח את הדימוי של הישראלים לעומת הדימוי של הערבים וכדומה. אז עולה פחות או יותר אותה תמונה, תמונה של מערכת של תכונות חיוביות מאד שמאפיינת אותנו, לעומת מערכת של תכונות שליליות שמאפיינת את הצד השני. התמונה היא של אוכלוסיה שמייחסת לעצמה מערכת די ענפה של תכונות חיוביות.

א. רזיאל-נאור:

איך מסבירים את התגברות האלימות, העבריינות, השימוש בסמים וכו', אם

הדימוי העצמי הוא כזה?

מ. גורביץ:

יכול להיות ניתוק גמור בין הדימוי או האידיאליזציה העצמית, לבין תופעות של התנהגות יום יומית. אלה שני דברים שאינם קשורים זה בזה. יש גם תמיד אפשרות לטעון ש"אלה קבוצות שוליות, אני לא כזה, חברי אינם כאלה", וכדומה. כלומר התייחסות מהסוג הזה. אבל באופן כללי יש תופעה של ייחוס תכונות חיוביות. לא הייתי רוצה תומר שזאת תופעה ישראלית בלבד, אבל היא קיימת כשאנחנו שואלים לגבי תכונות העם וגם כשאנחנו עושים השוואה שלנו עם אחרים.

היו"ר א. רימלט:

האם לדעתך זה נובע רק מכך שיש לציבור דעה טובה על עצמו, או שהוא חסר מידה

מסויימת של ביקורת עצמית?

מ. גורביץ:

כאן אני מגיע לדעות האישיות בנושא זה. התכונה של ביקורת עצמית לפעמים מופגנת אצלנו בצורה קיצונית. בסיטואציות של שערוריות חברתיות למשל אתה יכול למצוא תופעות של הערכה שהחברה מתמוטטת. זאת אומרת גילוי של תופעות פתולוגיות מסויימות מוליך להערכה שאנחנו עדים לערעור הבסיס המוסרי של החברה כולה, שזאת קיצונית של ביקורת עצמית לצד השני. מצד שני אני סבור - וכאן אני מביע דעה אישית בעקבות ההתבוננות שלי בבנותי המבקרות בבית-הספר - שיש האצלה, שמערכת החינוך שלנו מקנה לילד מערכת די יציבה של תפיסה עצמית די חיובית, די טובה, זאת אומרת מערכת שבנויה על הדימוי של המשכיות של העם, של הערכים של העם הזה, של

ייחודיותו של העם הזה וכדומה. אז אני חושב שאין פלא שהאוכלוסיה מיחסת לעצמה תכונות חיוביות כאלה. באותו מחקר של השוואה בין הדימוי של הישראלי לעומת הדימוי של הערבי - כשמדברים על אומץ, אז הדימוי של הישראלי הוא שהוא אמיץ, והערבי הוא הרבה פחות אמיץ.

אנסח זאת באופן כללי. דימוי עצמי הוא תמיד פונקציה, תוצאה של השוואה עם איזו מסגרת אחרת. אם אתה משווה את עצמך עם קבוצה אחרת שנתפסת בעיניך כשולית, התמונה היא כזאת. אבל אם קבוצת תלמידים באה ותופסת בקבוצה היושבת כאן קבוצה שיש לה התייחסות אחרת כלפיה, אז כמובן שמתגלות עמדות אחרות.

רציתי לעבור בקצרה לשתי הערות, תשובות לשאלות שהעלה חבר הכנסת אליעד. שאלה אחת היתה לגבי הטלביזיה, האם הטלביזיה יכולה לשנות את הטעם של האדם. כאן הייתי אומר בקצרה שאינני בטוח אם הטלביזיה יכולה לעצב את הטעם, אבל היא יכולה להשפיע על הציפיות. זאת אומרת: יכול להיות שטעמי התרבותי לא תוקן או לא נסתאב בעקבות התכניות שאני צופה בהן בטלביזיה. אבל אין לי ספק שטעמי לתאם למה שאני יודע שאני רשאי לצפות מהטלביזיה. במלים אחרות הייתי אומר: ההיצע מעצב את הציפיות לגבי הביקוש. אבל הטעם התרבותי זו בעיה אחרת.

נ. אליעד: אם יתנו לי יותר דברים של תיאטרון, תרבות - אז הציפיה שלי תהיה לראות דברים כאלה. ואם אני רואה דברים כאלה, שבעי שגם טעמי ישתנה.

מ. גורביץ: לאו דוקא. אני יכול לצפות בתכניות שרמתן נמוכה, בלי שאני סבור שזה עלול להוליך לשינוי רדיקלי בדפוסי הטעם שלי.

ל. פורת: בנקודה זו אני רוצה לומר משהו. זה ויכוח שקיים בינינו. מקובל אצל הסוציולוגים של תקשורת המונית לומר כך, ואצל פרופ' כץ בוודאי, שאמצעי התקשורת אין בהם כדי לעצב את הטעם, אלא לתגבר אותו, ולא לעצב עמדות - אלא לתגבר אותן. אני חושבת שהשכל הישר איננו מאשר את הקביעה הזאת בשום פנים ואופן. ילד, נער, אשר חשוף למה שהוא רואה בטלביזיה, זה יוצר אצלו דיגל וביקוש. מה שהוא רואה זה מה שהוא מבקש לראות. אני שואלת את עצמי לא פעם כיצד אפשר להגיע לקביעה הזאת. הדבר לא מובן לי. כאם לילדים אני חושבת שעובדתית זה לא כך. שום הגיון ושום שכל ישר אינו יכול להוביל לדעתי לקביעה כזאת. לכן זה מדאיג. אילו הייתם צודקים - לא היינו צריכים לדאוג. מאחר שאני סבורה שזה לא נכון, אני חושבת שזה מדאיג.

אני רוצה להציג שאלה. העניין עם מחקרים גדולים כאלה, בעלי היקף - והם חשובים - הוא שמהזמן שעורכים אותם ועד שמקבלים את התשובות והמימצאים, עובר זמן רב. אני מניחה שחלק גדול או חלק משמעותי של המימצאים שלכם, ודאי היינו מוצאים אותם נכונים גם היום. המחקר הזה נערך לפני שנתיים. במשך שנתיים אלה התרחש משהו במדינת ישראל. אני חושבת שחלו איזה שינויים בהלכי הרוח ובאווירה. אני רוצה לשאול: אילו עשיתם את המחקר הזה היום, באיזה תחומים לפי דעתכם הייתם מוצאים שינויים?

מ. גורביץ: לגבי ההערה הראשונה של הגב' פורת - אני יודע שיש ויכוח על העניין הזה. ישנה תפיסה, והיא מקובלת מאד ונפוצה מאד, שלפיה באמת האמצעים האלה, ובעיקר הטלביזיה, היא אמצעי רב-עצמה, אמצעי שבאמת עשוי להשפיע, לעצב, לשנות בצורה די קיצונית. אם אנחנו חוזרים אל המימצאים שלנו, אני מודע לזה שיש כאן באמת קונפליקט עם השכל הישר אולי, אבל אני חושב שקונפליקט זה הוא מוטעה במידה מסוימת. כשאני מנסה להדגים את העניין הזה בהרצאות בפני תלמידים, באופן מובהק בתחום הפוליטי, אני שואל: כמה מכם (צניח מתוך אוכלוסיה של סטודנטים) המירו את עמדתם הפוליטית הבסיסית כתוצאה מחשיפה לויכוח בטלביזיה.

3.7.1972 - מ. גורביץ

מ. גורביץ:

יש כאן טענה שהענין הוא קומונליטיבי, ואני מסכים לזה. גם לגבי הענין הקומונליטיבי הייתי אומר: התרומה של הטלביזיה או של אמצעי הקומוניקציה היא אחת ממסכת של תרומות מרובות. יש בית, יש בית-ספר, משפחה, ויש אמצעי קומוניקציה. אני לא הייתי רוצה לטעון בשום פנים שמסקלו של הגורם האחד הזה שקול או עולה על משקלם של הגורמים האחרים. לכן אני אומר: אם בית הוא תרבותי, אינני מביח שהטלביזיה עשויה לקלקל את דפוסי השעם התרבותי. לכן אני מנסה להפריד בין דפוסי טעם לבין ציפיות מהמדיום.

הערה שניה בענין זה: הרושם שלי הוא שככל שההיצע הוא סטנדרטי יותר, הציפיות והצפיה הן סטנדרטיות יותר. אבל ברגע שמתחילות וריאציות של היצע, נביח שיהיו לנו שנים או שלושה ערוצי טלביזיה, האוכלוסיה שהורגלה לתכנית אחת תתחיל להתפצל בהתאם להיצע השונה. זה מעיד לדעתי על כך שאנשים הצליחו לשמור במשך שנים של צפייה בתכניות סטנדרטיות, על איזו נכונות לצפות בדברים אחרים, אם הם רק יוצעו להם. לכן יש להבחין בין סטנדרטיזציה של היצע שמוליכה לסטנדרטיזציה של ביקוש, מפני שאין משו אחר, לבין ציפיות שעשויות להתעורר אם תהיה וריאציה גדולה יותר של ההיצע. בארצות רבות ושונות, למשל באנגליה, שבה יש שלושה ערוצים, ובהם נותנים תכנים שונים, יש פיצול יפה מאד של האוכלוסיה בהתאם לרמות השונות. יש אוכלוסיות מוגדרות. בארצות-הברית למשל, ששם המצב הוא של תחרות מסחרית שמוליכה לריצה אל המכנה המשותף, שם אין דיפרנציאציה כזאת במידה שההיצע הוא סטנדרטי. כי על אף המספר הגדול של הערוצים - הסטנדרטיזציה קיימת.

לכן לא הייתי מציע שבקבות המימצאים שלנו נחליט שהטלביזיה מעוותת את דפוסי השעם.

נ. אליעד:

היא לא מעוותת את דפוסי השעם בבית פורת, נביח, אבל היא מעוותת אותם

אצל אחרים.

מ. גורביץ:

הרושם שלי הוא שאותם חלקים של האוכלוסיה שאתה חרד להם - תרומתה החיובית של הטלביזיה לגביהם עשויה להיות גדולה יותר מאשר השלילית. אותה אוכלוסיה, בצד התכניות הפחות טובות, צופה גם בתכנים שלא היתה לה שום אפשרות להגיע אליהם אילמלא הטלביזיה.

היו"ר א. רימלט:

עלינו להפסיק עכשיו את הישיבה. יש לנו שתי אפשרויות: אפשרות אחת היא להזמין את אורחינו לפגישה בוספת עם הועדה. אפשרות אחרת היא באחת הישיבות הקרובות בחודש יולי נזמין לישיבה את הנהלת שידורי ישראל, והשיחה תתמקד גם על הטלביזיה. אני מציע להזמין לאותה ישיבה גם את אנשי המכון לקומוניקציה, כי אז אפשר יהיה להשוות דעות עם מימצאים. אני מציע לבחור באפשרות השניה.

א. רוזאל-נאור:

אני רוצה להעיר רק הערה אחת. המחקר הזה עוסק בתרבות ישראל, והוא נקרא תרבות ישראל 1970. מדוע הוא לא נקרא תרבות ישראל תש"ל?

מ. גורביץ:

אני רוצה להתייחס קודם לשאלה השניה של הגב' פורת. הייתי אומר שהשאלה היא ספקולטיבית מאד. הייתי מניח באופן אינטואיטיבי שהשונות שהיינו מוצאים בין 1970 ו-1972 לא יהיה גדול, אף על פי שעשויה להיות שונות מסויימת. גב' פורת ביקשה מאתנו לבצע מחקר על קבוצת גיל מסויימת. אני מאד מקוה שמחקר זה יתבצע. אז תהיינה לנו תשובות עודכניות יותר על אוכלוסיה מסויימת.

לגבי השאלה של חברת הכנסת רוזאל-נאור - לא הייתי שותף לתהליך הזה, אבל יש לי רושם שהמחקר כולו נולד בשיחה בין השר ארן המנוח ופרופ' כץ. יכול להיות שהכותרת גם היא עוצבה במהלך השיחות האלה. אבל ייתכן שאחרי זה צריך היה לשנות זאת.

היו"ר א. רימלט:

אני מודה לכם. הישיבה נעולה.